

FUŠ – Film u školi predstavlja film

LJETO KADA SAM NAUČILA LETJETI

listopad 2022.

PODACI O FILMU

Izvorni naziv: *Leto kada sam naučila da letim*

Zemlja i godina proizvodnje: Srbija, Hrvatska, Bugarska, Slovačka, 2022.

Trajanje filma: 88 min

Žanr: obiteljski, komedija, drama

Režija: Radivoje Andrić

Scenarij: Ljubica Luković

Fotografija: Dušan Joksimović

Montaža: Dejan Urošević

Originalna glazba: Vasil Hadžimanov

Uloge: Klara Hrvanović, Olga Odanović, Snježana Sinovčić Šiškov, Ema Kereta Rogić, Marijana Mićić,

Žarko Laušević, Luka Bajto, Benjamín Lacko, Frano Lasić

Producenti: Maja Popović i Milan Stojanović

Produkcijska kuća: Sense Production

Koproducenti: Ankica Jurić Tilić, Mira Staleva, Stefan Kitanov, Katarína Krnáčová, Dobromir Chochov, Miroslav Mogorović, Matthias Nerlich

Koprodukcija: Kinorama (Hrvatska), Art Fest (Bugarska), Silverart (Slovačka), Doli Media Studio (Bugarska)

Distribucija: Blitz Film & Video Distribution

Najava filma: <https://www.youtube.com/watch?v=ab7oyZfLXzw>

Prikladno za uzrast: 9+

Ključni pojmovi: obitelj, pubertet, prijateljstvo, prve ljubavi, otočki život i život u velegradu, ljetni praznici, rodbina, međugeneracijski odnos, obiteljske tajne, rat u Jugoslaviji i posljedice rata, društvene mreže i pametni telefoni, odrastanje,

Korelacija s nastavnim predmetima: hrvatski jezik, geografija, likovna kultura, glazbena kultura, sat razrednog odjela

FESTIVALI I NAGRADE

Nagrada za najbolji europski film na Međunarodnom filmskom festivalu BUFF u Malmöu 2022., Nagrada publike za najbolji film i Zlatna arena za najbolji hrvatski doprinos u manjinskoj koprodukciji na 69. Pulskom filmskom festivalu.

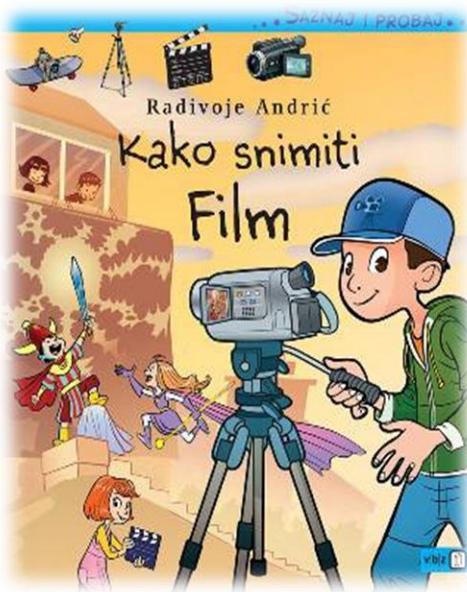
REDATELJ

RADIVOJE ANDRIĆ jedan je od rijetkih redatelja suvremene srpske kinematografije čiji su filmovi bili podjednako priznati od strane kritike, bili gledani i voljeni od domaće i regionalne publike, ali i uspješni na međunarodnim festivalima. Njegov dugometražni prvi film *Tri palme za dve bitange i ribicu* (1998.) u SRJ pogledalo je 280.000 gledatelja, a sljedeći film, *Munje!* (2001.) nevjerojatnih 570.000 gledatelja. Andrićev film *Kad porastem biću Kengur* u regiji je pogledalo 300.000 gledatelja, a nagrađen je na festivalima u Solunu i Motovunu. Autor je knjige za djecu *Kako snimiti film*, objavljene u Srbiji, Indoneziji, Kini i Poljskoj.

MOGLO BI VAS ZANIMATI...

Knjiga je namijenjena djeci viših razreda osnovne škole. Iz nje se možete doznati mnoštvo zanimljivih informacija iz povijesti filma te vrlo jednostavno usvojiti i osnovne tehničke vještine potrebne za snimanje vlastita filma. Među ostalim, možete doznati kako je izgledao prviigrani film, kako se sada snimaju filmovi, što je to kada, tko sve sudjeluje u snimanju filma, što točno rade redatelj, scenarist, glumci, direktor fotografije, scenograf, kostimograf... Znanja i podaci iz ove zabavne ilustrirane knjige pomoći će najmlađim čitateljima da snime svoj prvi animirani,igrani ili dokumentarni film. Kako bi to učinili, moraju najprije naučiti kako se piše scenarij, što sve treba sadržavati knjiga snimanja, kako se odabiru glumci za uloge te kako sve zajedno uklopiti u skladnu cjelinu, odnosno režirati.

Roman napisan u formi dnevnika koji piše trinaestogodišnja Sofija tijekom ljetovanja koje s bakom provodi na Hvaru kod bakine sestre, none Luce, svojom nemetljivom mudrošću pruža uvide u kompleksnost svijeta i života. Potrebe tinejdžera (za vršnjacima, pripadnošću, zabavom, ljubavlju) i njihovi problemi (nesigurnost, dosađivanje); odnos starih i mladih (kontrastno postavljeni likovi babe i none predstavljaju dva modela ponašanja odraslih prema mладима), ali i posljedice koje je rat devedesetih godina ostavio na prostoru bivše Jugoslavije (mješoviti brakovi, bliski rođaci na zaraćenim stranama, ratna pogibija) prelamaju se kroz Sofijinu točku gledišta. Let je ujedno i metafora Sofijine želje za slobodom i pronalaženja vlastitog identiteta, a susreti i doživljaji tijekom ljeta nose za njeno sazrijevanje važne poruke o ljubavi, razumijevanju, opruštanju i nadilaženju bola. Jednako bitna stavka za ovaj roman jest i humor koji proizlazi iz tinejdžerskog samosažaljenja i osjećanja junakinje da se dosađuje s dvije babe dok se svi drugi bolje zabavljaju. Preuveličavanje i žalbe na nepravednost života, ironična, ali i autoironična perspektiva bliski su mlađim čitateljima kao i poznavanje njihova žargona. Vješto korištenje bodulskog dijalekta i kombiniranje sa srpskim jezikom postaje izvor verbalne komike i komičnih situacija koje ovom djelu daju posebnost i svježinu, a samoj junakinji autentičnost.

KRATKI OPIS RADNJE

Pred dvanaestogodišnjom Sofijom je naizgled najdosadnije ljetovanje ikada – ljetovanje s dvije bake. Jedna je njena baka, s kojom dolazi iz Beograda, a druga je bakina sestra s Hvara koju Sofija nikada nije upoznala – obiteljske su se veze pokidale i treba ih obnoviti. Iako Sofiji prijeti ljetovanje bez wirelessa u društvu dvije starice, idiličan jadranski otok, prvi poljubac, pomirenje obitelji, ali i suočavanje s tugom pretvorit će ga u neprocjenjivo i nezaboravno iskustvo. Sofija odrasta.

DUGI OPIS RADNJE

Dvanaestogodišnja Sofija slobodno vrijeme provodi u Beogradu s prijateljicom Juli koja veliku pažnju posvećuje društvenim mrežama. Sofija je potajno zaljubljena u njezinoga brata Marka. Svi zajedno planiraju otići na kampiranje; djevojke prave popis ciljeva za ljeto - između ostalog pronaći *cool* društvo i doživjeti prvi poljubac, no umjesto kampiranja, Sofija se nađe u autobusu za Hrvatsku, u pratnji bake Marije koja je stalno gnjavi.

Marijina sestra Luce živi na Hvaru. Marija pokazuje Sofiji njihovu zajedničku fotografiju na kojoj je jedan dio otrgnut. Marija ne želi reći tko je na slici, a Sofija zaključuje da se radi o staroj ljubavi. Teta Luce je slatka, čista Marijina suprotnost. Nudi Mariji smokve koje ona sa zadovoljstvom jede, sve dok ne dozna da ih je ubrao Nikola. Sve upućuje na to da se radi o muškarcu koji nedostaje na fotografiji. Sofija u luci upoznaje Luku, dečka svojih godina, koji joj se čini simpatičnim.

Lucina kuća je stara, miriše na vlagu i daleko je od plaže. U njoj ima buba i pauka i nema Wi-Fi-ja. Sofija je očajna. U spavaćoj sobi pronalazi još jednu istu, ali čitavu fotografiju. Na njoj je pored Luce i Marije jedan nepoznati dječak. Baka i dalje odbija reći o kome se radi. Luce predlaže da se Sofija upozna s „Dobrenkim malim“, ali Marija to odbija.

Baka Marija ne prestaje dosađivati Sofiji na plaži. Sofija je užasnuta svojim dlakavim nogama koje se čine puno dlakavije nego što doista jesu. Maria je zadirkuje da će morati koristiti kosilicu. Zove je Luka, dečko iz luke. Sofija mu se požali na svoje probleme i rado bi se s njime podružila, no Marija, koja je ugledala Nikolu, odvlači je s plaže, tvrdeći da se spremi nevrijeme. Na putu sretnu Martina koji obraduje Mariju. Sofija primijeti da se baki odjednom više ne žuri. Kod kuće, Marija ne dopušta Luci da radi i preuzima sve na sebe. Sofija upoznaje dečka u zelenoj majici koji joj govori lozinku za Wi-Fi. Očito je da mu se sviđa. Na mobitelu su joj slike prijatelja koji kampiraju, s njima je i Marko. Koketira s dečkom u zelenoj majici kad se pojavi baka i posrami je pred svima.

Baka izlazi van. Luce uzima lijekove i dopušta Sofiji da se prošeće gradom dok se baka ne vrati. Tamo nailazi na Luku i zajedno doznaju da je Marija otisla na večeru s ribarom Martinom. Sofija razmišlja da li da poljubi Luku, ali se ispostavi da su rođaci. Sofija je jako ljuta na baku jer je to skrivala od nje.

Ujutro se Marija i Luce svađaju zbog Marijine šutnje. Marija je neobično ljubazna prema Sofiji, no Sofija ne skriva da je ljuta na nju. Doznaje da je Marko pronašao drugu djevojku, što ju jako deprimira. Tada odluči da joj Marko neće pokvariti odmor. Odlučna je krenuti ispočetka i prestati se ikome dokazivati. Luka dolazi u posjet, a kada ga Maria vidi, dirnuta je. Kaže da sliči Tončiju.

Sofija je pita tko je to. Baka joj još ne želi reći, ali Sofija tijekom svađe između nje i Luce načuje da je Nikola njoj i njezinoj obitelji prijetio da će ih otjerati pištoljem. Marija mu je napisala pismo, a Nikola joj je odgovorio da je prebjegla neprijatelju. Luce joj govori da je u to vrijeme bio rat i da tada nitko nije bio pri sebi, pogotovo ne on, jer mu je sin umro. Sofija dolazi u kuhinju i grli baku Mariju koja je uplakana. Kako bi ih razveselila, Luce počne peći fritule po receptu njihove none. Dok ih zajedno pripremaju i jedu, sve su jako sretne. Odjednom nailazi oluja. Otrče u dvorište po rublje koje se suši, a Sofija ugleda nonu Luce koja se podigne u zrak i poleti od sreće.

Drugoga jutra Luce se ne osjeća dobro i prebacuju je u Split helikopterom. Baka odvodi Sofiju Nikoli. Tamo upoznaje tetku Dobrenku, Lukinu majku i mlađu sestričnu Anu. Za doručkom Sofija vidi kako gubitak Tončija još uvijek boli Nikolu. Troje djece odlaze na svojim biciklima. Nikola ih vidi iz kuće i to ga gane. Druže se s drugom djecom na plaži i dobro se zabavljaju. Među njima je i dječak s kojim je Sofija očijukala uz more; zove se Timi. Sofija ističe da joj je to bio najbolji dan u životu. Na društvenoj mreži objavljuje sliku sebe i Timija. Juli joj šalje poruku da je odmah nazove, ali Sofija je ignorira.

Luce se vraća i izgleda vrlo slabo. Nikola i Marija su uz njezinu postelju i uz Sofijinu pomoć konačno se pomire. Luce je šalje u grad po fritule i na vatromet, kamo odlazi s Lukom i Anom. U gradu upoznaju društvo, među kojima je i Timi. Sami se penju na vrh brda kako bi gledali vatromet. Ljube se. Kad se Sofija vrati kući s fritulama, zatiče ožalošćene okupljene. Nikola ju odmah grli i Sofija odmah zna što se dogodilo - Luce je umrla. Luka, Ana i Sofija zaklinju se da se nikada neće svađati. Kada Marija i Sofija odlaze, Nikola i njegova obitelj oprštaju se od njih. Na trajektu Sofija priča baki o svom prvom poljupcu, a baka joj kaže da se i ona prvi put poljubila na istom mjestu. Sustiže ih čamac sa Sofijinim prijateljima. Sofija se podiže u nebo i otkriva da je naučila letjeti. S njom leti i baka Marija.

IZ RAZGOVORA S REDATELJEM

Rekli ste da ste se pri prvom susretu sa scenarijem, odnosno kada su Vas pozvali iz produkcijske kuće Sense production, upitali: Kako ću ja to?... I, kako ste se otisnuli u film, kako se formirao vaš redateljski odnos i kut gledanja?

Dugo poznajem Milana iz Sense produkcije. Susretali smo se na raznim projektima godinama unazad. Iskreno i s puno povjerenja rekao sam mu da nisam siguran, da trebamo ići korak po korak i vidjeti. Tako sam se približio scenariju, a i scenarij meni. Tako je krenulo...

Svojevrsna odrednica „dječji film za odrasle“ između ostalog asocira na Exuperyjevu napomenu na početku „Malog kraljevića“ da je to knjiga (i) za odrasle koji se sjećaju da su jednom bili djeca...

Ne mogu se uspoređivati s Exuperyjem, nebrojeno puta je veći. Kod njega je mnogo simbola, metafora, a ovaj ih film nema. Citiranu odrednicu filma izgovorila je Olga Odanović, a nama se svidjela pa smo je prihvatili. U scenariju, u prvoj zamisli, film je više bio dječji nego što je to sada. U romanu neki sporedni likovi mogu ostati, da tako kažemo, tek ovlaš prisutni, dok u filmu moraju biti produbljeni, dobiti zaokružen karakter... U tom odabiru, a potom razvijanju okolnih likova i odnosa sve se pomjerala i ka obiteljskom filmu.

U vašim čuvenim filmovima *Munje* i *Kad porastem biću Kengur*, između ostalog, preispitivali ste sociološko-psihološki i psiho-sociološki profil mladih ljudi danas. Da li ste se u tom smislu, s novim filmom, manje ili više, bavili i sagledavanjem djece?

Jesam djelomično, sigurno ne dovoljno da o toj temi govorim ozbiljnije. Ovaj film je nastao i sa željom da ljudi trebaju izići iz kina ispunjeni i zadovoljni. U filmu ima i smijeha i plakanja. Ukratko, nisam se bavio vivisekcijom ali to ne znači da je film površan.

Ono što smo vidjeli na foršpanima podsjećalo je i na djetinjstvo iz sedamdesetih godina prošlog stoljeća. Danas su vremena drugačija, djeca gotovo ne mogu bez telefona, društvenih mreža...

Postoji u filmu i odnos prema tome. Vidjelo se to na kraju vesele scene na plaži: djeca prave selfie, u sljedećoj sceni gledaju fotografije. To je vrhunac takve situacije. Nisu djeca kriva, to je tehnologija, to je duh vremena. Da smo mi ili ranije generacije imali mobilne telefone vjerojatno bi se isto ponašali.

Kao stvaratelj, ali i kao građanin, kada iskoračite iz svijeta filma, kako sagledavate aktualnu društvenu klimu u smislu konteksta u kojem se odrasta?

Sigurno je postojalo i postoji i boljih i gorih vremena za odrastanje. Bar nije rat, te eto, nije najstrašnije. Ali iseljava se puno ljudi iz zemlje i to je izuzetno zastrašujuće. Oni koji su odrastali sedamdesetih i osamdesetih imali su sreće. Među njima sam i ja. To su bile najopuštenije godine, ne bez pritisaka i prijetnji, ali uz njih bilo je entuzijazma, opuštenosti... Naravno, kad si dijete ti pritiske i prijetnje zapravo i ne vidiš. Kontekst u kome sazrijevaš uzimaš zdravo za gotovo, kao normalnu datost. Vlastito djetinjstvo uvijek je super. Ali realno, pedesete su bile oporavljanje od Drugog svjetskog rata, šezdesetih kreće uspon, sedamdesete i osamdesete su bile najbolje i devedesetih kreće sunovrat. Ja sam imao prijatno djetinjstvo, ali ne i mladost. I to je tako, kako ti padnu kockice. Sigurno se brže odrasta u težim okolnostima. Jer tada moraš razvijati sposobnosti, maksimalno koristiti inteligenciju da bi opstao, eventualno se probio.

Iz vaše perspektive aktualni društveni trenutak je...?

I u filmu i u životu gledam na stvari s više strana. Sve je otislo dovragna: i moral i obrazovanje, a odatle sve potječe. Ne zna čovjek gdje bi se okrenuo, u što upro pogled, na što se oslonio... Cilj je da učinimo

život boljim, a ovdje je trenutno život sredstvo da bi smo pobijedili na izborima, ostali na funkciji, dobili veću plaću. Ne, nije to cilj i ne bi trebao biti. Cilj je opća dobrobit. Ne samo kod nas. Svijet ozbiljnom brzinom ide dovraga. Kao da je naš balkanski rat devedesetih pokrenuo lavinu koja je sad nezaustavljiva. Nije balkanski rat razlog, naravno, on je dio početka sunovrata, a razlog je sve manje resursa, vode, ogromno socijalno raslojavanje, sukob svih protiv sviju... Ali ja ne mogu biti pesimist. Budućnost ne izgleda svjetla, ali vjerujem da ima smisla i da se vrijedi boriti da se ona rasvjetli.

IZ RAZGOVORA S GLAVNOM GLUMICOM KLAROM HRVANOVIĆ U ULOZI SOFIJE

Ispričaj nam nešto o tvojim dosadašnjim glumačkim iskustvima... Kako se to Sofia razlikuje u odnosu na likove iz prethodna dva filma u kojima si glumila?

Sofija je od svih likova koje sam do sada tumačila možda nekako najbliža meni. Moji likovi u filmovima *48 sati i jedan minut* i *Jedini izlaz* bili su dio malo mračnijih dešavanja, dok se Sofia u *Ljetu kada sam naučila letjeti* suočava s dilemama i problemima koje obično i imaju djevojčice mojih godina. U pitanju je film o odrastanju, što je nešto s čim sam se u ovom trenutku lako mogla poistovjetiti.

Koliko ti je čitanje romana na kojemu je temeljen scenarij filma pomogao prilikom pripremanja lika?

Puno mi je pomogao. Volim čitati knjige Jasminke Petrović, one su bliske mojim razmišljanjima i uzrastu. Zanimljivo je to kako se knjiga pretvara u film i kako neke situacije u scenariju postaju malo drugačije, ali podjednako uzbudljive. Možda čak i uzbudljivije.

Intenzivne probe prije početka snimanje trajale su više od mjesec dana, pa me zanima kako je to proteklo i kako je tekla glumačka suradnja s Olgom Odanović koja u filmu tumači lik Sofijine bake Marije?

Super sam se slagala s cijelom ekipom, a posebno sa svojom filmskom bakom. Olga mi puno pomogla razumjeti lik i što znači glumačka vještina. Bilo nam je lijepo na probama, ponekad pomalo i naporno, ali smo se uglavnom dobro zabavljali.

Radivoje Andrić kulturni je redatelj, a njegovi su filmovi jako popularni među mladima. Koji njegov film najviše voliš i zbog čega? Koji si njegov savjet na pripremama upamtila kao najdragocjeniji?

Gledala sam njegovu komediju *Kad porastem biću Kengur* i bila mi je baš smiješna, tako da planiram uskoro pogledati i ostale njegove filmove. A što se priprema za snimanje tiče... Bilo je puno korisnih savjeta. On jako dobro zna kako pristupiti glumcima i objasniti im ono što je bitno. Mada, od svega mi je nekako najvažnije to povjerenje koje sam stekla u njega. Povjerenje se gradi i dovelo nas je do toga da na probama ponekad izvedem stvari za koje nisam imala pojma da su moguće, da ja to uopće mogu izvesti.

REKLI SU O FILMU...

Ljeto kad sam naučila letjeti *pravi je tinejdžerski film o „onom ljetu“ koje mijenja sve u životu dječaka i djevojčica, duhovit je, pametan, nježan i lijep, a još se usput ne boji barem malo zagaziti u vode obiteljskih trauma nastalih zbog raspada bivše države*

(Zrinka Pavlić, tportal.hr)

Autentičan, razigran i topao film koji može, barem na sat vremena, izbrisati svu težinu odraslog života, sve dok ne osjetite kako postajete sve lakši i lakši, kao da i sami možete poletjeti.

(Tia Špero, Večernji List)

Film je i divna posveta dalmatinskoj otočkoj kulturi. U filmu se s puno ljubavi rekreira otočka kultura mirisnih trava, vrta, domaćih životinja, kaića i mora, kult vina, recepti, kolači te jezik dijalektalnih brojanica i rima. Ne pamtim puno hrvatskih filmova koji su sačinili ovakvu posvetu bukoličkoj Dalmaciji.

(Jurica Pavičić, Jutarnji List)

Radivoje Andrić, redatelj filma, i njegova scenaristica Ljubica Luković težište priče drukčije su postavili nego što je u romanu. U prvom sloju, ili na prvi pogled, ovo je eskapistički dječji film, nešto poput Bauerove Družine Sinjeg galeba iz 1953., za generaciju iz 2022. Samo što ovo nije dječački, nego je izrazito djevojački film. Doista, ovo je film o prvom poljupcu. U drugom sloju, ili na odrasli pogled, za koji djeca nipošto nisu slijepa, ovo je film o smrti. U trećem sloju, koji ujedno objedinjuje sve priče i stvara priču svih u filmu ispričanih ili samo naslućenih priča, ovo je film o pomirenju. Ovo je prvi postjugoslavenski film o pomirenju. Snimljen je 27 godina nakon završetka rata.

(Miljenko Jergović, Express)

ZADACI PRIJE GLEDANJA FILMA

Film je priča o odrastanju jedne djevojčice, njezinim ljubavnim tegobama i prilagodbi novom okruženju i ljudima, ali isto tako i o oprostu, pomirenjima i sjećanjima na davne dane.

- Što znate o ratu u bivšoj Jugoslaviji? Koje je države Jugoslavija obuhvaćala? Kada je nastala i kada se raspala?
- Imate li rodbinu ili prijatelje u zemljama bivše Jugoslavije? Jeste li ikada posjetili neke od tih zemalja?
- Koje su razlike između zemalja bivše Jugoslavije? Koje gradove poznajete?
- Veže li vas išta za ta mjesta? Gajite li kakve osjećaje prema njima?
- Koliko su devedeseti imali godina vaši roditelji, rođaci, braća i sestre, prijatelji?
- Poznajete li nekoga tko je tih godina napustio zemlju i više se nije vratio ili se tek povremeno vraća?
- Što je za vas životna nepravda?

Film je i priča o jeziku i jezičnim nijansama, o različitim oblicima nerazumijevanja, o tome kako preko bliskog jezika najednom drukčije počinješ razumijevati svoj jezik.

- Kada razumijemo druge ljude? Kada govore našim jezikom, kada su naša obitelj, vršnjaci ili je potrebno ipak nešto drugo?
- Koja je razlika između stranih jezika i dijalekta? Kada nam je jezik stran?

Radnja filma odvija se tijekom ljetnih praznika.

- Kako najradije provodite ljetne praznike?
- Što za vas znači ljeto i dobar odmor?

Planiranja i obećanja također su važna tema u filmu.

- Radite li ikada planove, zadajete li si određene ciljeve i donosite li neke važne odluke?
- Ako da, u kojim prilikama? Kada nešto podje krivo ili kada sve ide glatko?
- Što je s planovima o praznicima, školskoj godini, sportu, drugim aktivnostima, životnim planovima poput onoga što želite postati kada odrastete?

Film je nastao u koprodukciji (zajedničkoj poslovnoj suradnji) Bugarske, Hrvatske, Srbije i Slovačke.

- Izuvez Hrvatske, što znate o tim zemljama? Koji su njihovi glavni gradovi? S kojim ostalim državama one graniče? Koji se jezik u njima govori? Koje su sličnosti?

ZADACI TIJEKOM GLEDANJA FILMA

Prilikom gledanja filma uglavnom smo u potpunosti uronjeni u radnju, prepuštamo se priči, slikama i zvukovima. To je dobro zato što na velikom platnu možemo pratiti stvari koje često ne možemo doživjeti u stvarnom životu. No, film je je uglavnom prepun detalja i mnogo toga možemo previdjeti. Stoga, tijekom gledanja filma obratite pažnju na sljedeće:

- Koje posebne kreativne elemente primjećujete u filmu? (oblike, animaciju i slično)?
- Kako film razotkriva činjenicu da Sofija zapravo živi u gradu i da joj je seoski život na otoku Hvaru nov?
- Na koji način gledatelji mogu doznati kako Sofija razmišlja?
- Koji vam se lik u filmu posebno sviđa? Koja vam se scena iz filma najviše sviđa? Zašto?
- Kako vam se sviđa kraj filma? Obrazložite svoje mišljenje.
- Koje komične elemente uočavate u filmu? Što vam je bilo najsmješnije i najduhovitije?
- Osim kroz likove, na koji još način redatelj stvara komiku u filmu? (elementima iz mašte, scenama iz snova, pretjerivanjem, animiranim umetcima i specijalnim efektima...)
- Koje su boje u filmu posebno istaknute i zašto? Jesu li svijetle ili tamne, snažne, zasićene ili blijede, prirodne ili kričave? Što je sa svjetлом u filmu? Je li film snimljen s puno svjetla ili s malo? Zašto?
- Što znači naslov filma? Zašto junakinje u filmu „nauče letjeti“? Kako to shvaćate? Lete li one doista? Na što asocira letenje, nebo, oblaci, sunce, vjetar u kosi, što oni simboliziraju?

ZADACI NAKON GLEDANJA FILMA

Sofijina obitelj je velika te i ona sama neke članove upoznaje prvi put. Kako na filmu tako i u stvarnom životu nije se uvijek lako snaći među svim tim ljudima. Možete li odrediti u kojem su rodbinskom ili nekom drugom odnosu ostali protagonisti u odnosu na Sofiju i koji se likovi nalaze u Beogradu, a koji na Hvaru?

Sofija je mlada Beograđanka okupirana vlastitim problemima: raskidom s bezbrižnim djetinjstvom, ulaskom u pubertet, zaljubljivanjima, promjenama koje je očekuju i koje već počinju da se odvijaju. Želja druženja s vršnjacima, mora s bakom oputovati na njezin rodni Hvar, otok koji ta ista baka nije posjetila gotovo tri desetljeća. Ono što Hvar, Jadran i hrvatsko primorje uopće predstavlja baki, za Sofiju je tek obično mjesto na kojem je ona prinuđena provoditi vrijeme s babama, daleko od društva i „sto kilometara od plaže“.

- Na koji način Sofija doživljava prvu zaljubljenost? Zašto joj se sviđa Marko i koliko ga dobro poznaje? Što priželjkuje i zašto je nesretna?
- Kako se od ovog odnosa razlikuje njezin odnos s dečkom kojeg upoznaje na Hvaru i s kojim se poljubi?
- Što joj se sviđa kod Marka, a što kod Luke?
- Je li nesretna kad se na kraju ljeta opršta od Luke i zašto (nije)?
- Osim prve zaljubljenosti i poljupca, što još mlađi ljudi u pubertetu dožive prvi put?
- Zašto to razdoblje može biti lijepo, ali istovremeno i jako teško?
- Koji životni događaji obilježavaju ovo razdoblje?
- Osjećaju li se mlađi tada pod pritiskom da se ponašaju na određeni način?
- Osjećaju li da bitne promjene (u pogledu vlastitog tijela, emocija, seksualnosti, interesa, buduće profesije, prijateljstva, životnih prekretnica...) dolaze presporo?

Iako Sofija voli čitati, istovremeno je jako opterećena vanjskim izgledom, standardima ljestvica koje, između ostalog, nameću društvene mreže i influenceri, kao i pritiskom vršnjaka koje utjelovljuje njezina prijateljica Juli.

- Po čemu se Sofija i Juli razlikuju? Što zanima Sofiju, a što Juliju?
- Što mislite da Julija željeli postići svojim izgledom i društvenim mrežama? Što želi?
- Što je sa Sofijom? I ona je jako zabrinuta za svoj izgled. Što je to brine?
- Smatrate li da je njezina zabrinutost opravdana? Odakle joj ideja da su joj noge kao dvanaestogodišnjakinji toliko dlakave?

Negativne misli i osjećaji o vlastitom tijelu vrlo su česti, provlače se kod nekih osoba čitav život, a posebno mogu biti izraženi u pubertetu. Pojedinci opterećeni takvim razmišljanjima misle da su ružni, ne mogu upravljati svojim razmišljanjima, mogu biti depresivni i osjećati se manje vrijedno. Ne vide se realno u ogledalu, misle da su debeli (dok su zapravo vitki), dlakavi, da im svi vide prištiće, da imaju pretanku ili pregustu kosu, nepravilne crte lica...

- Kako se može poboljšati samopouzdanje? Kako možemo naučiti prihvati sebe i svoje tijelo?
- Imate li ideja kako to postići ili kako pomoći nekome tko se bori s tim problemom?
- Na koji je način to prikazano u filmu (npr. prizor sa Sofijinim „dlakavim“ nogama)?
- Kako se Sofija nosi s tim i kakvu ulogu u svemu tome imaju društvene mreže? Što mladi tamo vide i što objavljuju?
- Kako se osjećate kada gledate fotografije slavnih ili influencera? Zašto? Što influenceri žele postići objavljinjem svojih fotografija?
- Osjećate li se dobro ako vaša objava dobije puno lajkova ili pregleda?
- Koje su to aktivnosti tijekom kojih (ili nakon kojih) se osjećate dobro, zadovoljno i sretno? Zbog kojih to gubite samopouzdanje i dobro raspoloženje?
- Mislite li da bi Sofija mogla biti vaša prijateljica? Zašto?

Planiranja i obećanja motivi su koji se u filmu ponavljaju, na primjer Julijin i Sofijin plan za ljeto, Sofijin plan usred filma da joj Marko neće pokvariti ljeto, da se više nikome neće morati dokazivati, da se neće bojati, da će biti nova osoba, Lukin, Sofijin i Anin plan na kraju filma da se nikada neće toliko posvađati da međusobno ne razgovaraju...

- Što ste upamtili od tih planova? Koji su Sofijini i Julijini ciljevi za ljeto i po čemu se razlikuju? Ostvaruju li se ti planovi prema njihovim zamislima? Je li to dobro ili loše?
- Po čemu se Sofijino obećanje usred filma da će od sada sve biti drugačije razlikuje od onog obećanja na početku filma? Što je dovelo do toga? Što je pak Luku, Sofiju i Anu navelo na njihovo obećanje?
- Je li i činjenica što Nikola i baka Marija nisu razgovarali tolike godine bio dio nekakvog obećanja? Što je dovelo do takvog obećanja i do toga da su ga na kraju prekršili i pomirili se?
- Ostvaruju li se planovi uvijek? Ako ne, zašto? Što utječe na to hoće li se oni ostvariti ili neće? Možete li uvijek sami utjecati na to? Što ako se vaš plan ne ostvari ili se ostvari drugačije nego što ste to zamislili? Možete li se s tim pomiriti i promijeniti/izmijeniti svoje planove?

Baka Marija sa zebnjom putuje ka Hvaru gdje je čeka rođena sestra, koju nije vidjela tri desetljeća. Ispostavlja se da su tu mnogi koje je ostavila u prošlosti, bivšem životu i državi, a ništa ne oživjava kao „duhovi“ za koje smo mislili da smo ih davno preboljeli. Osim cool ekipe, Sofija će na kraju filma pronaći i članove vlastite obitelji te čitavu granu najbližih rođaka s Hvara za koje nije ni znala da postoje. Nije znala jer se o tome ne priča, a o tome se ne priča jer bi se morao spomenuti rat, sukob, smrt...

- Kakav karakter imaju Marija i Nikola i koje im to karakterne osobine priječe da se ranije pomire? Možda se nečega boje i ako da, čega? Kako se baka Marija mijenja od početka do kraja filma? Što je s Nikolom? Odakle ta promjena? Kakva je njihova sestra Luce u usporedbi s njima?
- Kako su Marija i Nikola rješavali svoju nesuglasicu desetljećima prije Marijinog i Sofijinog dolaska na Hvar? Zašto (nisu razgovarali već su se izbjegavali, čak ni svojim obiteljima nisu govorili o postojanju jedno drugoga)? Je li to dobar ili loš način rješavanja nesuglasica i zašto? Koja bi bila druga opcija?
- Zašto je komunikacija važna? Što znači razgovarati na osobnoj, obiteljskoj i društvenoj razini? Gdje sve može doći do nesuglasica, osim između braće i sestara? U školi, na poslu? Kakva iskustva imate s nesugasicama i svađama? Kako ih rješavate i jeste li vidjeli kako netko drugi, vama blizak, rješava nesuglasice?
- Koji vam je lik iz filma najbliži? Sofija ili netko drugi? Je li vas neki od likova podsjetio na nekoga koga poznajete?

FILMSKA IZRAŽAJNA SREDSTVA

Jedan od filmskih žanrova u koji bi se mogao svrstati film je komedija.

- Znate li što je to žanr? Poznajete li i neke druge filmske žanrove? (akcijski film, horor film, drama, ljubavna priča, avanturistički film, film za mlade, kriminalistički film, film ceste, priče o odrastanju, obiteljska drama...).
- Primjese kojih drugih žanrova uočavate u ovom filmu?
- Koji su vas likovi u filmu najviše nasmijali? Baka Marija, koja se stalno trudi namazati Sofijino lice kremom za sunčanje? Ili kada ubija osu i bježi s plaže nakon što je vidjela Nikolu i nabasala na Martina? Možda sama Sofija, koja voli sanjariti i kada se, primjerice, zamišlja kao tragično ostavljena ljubavnica iz 19. stoljeća, kada sazna da Marko ima novu djevojku...
- Koje vrste komedije odnosno podžanrove ili mješavine komedije s drugim žanrovima poznajete? (romantična komedija, tinejdžerska komedija, crna komedija, tragikomedija, komični mjuzikl, humoristična drama, pseudodokumentarac, parodija, sportska komedija, *slapstick*...)
- Kako ove komedije mogu biti smiješne na različite načine? Na primjer *slapstick* komedija, gdje se prvo pomisli na Charlieja Chaplina, stvara komediju na tjelesnoj ili fizičkoj razini – kretanjem, padom, bacanjem predmeta, spoticanjem, plesom, čak i tučnjavom. U komičnim dramama komiku najčešće stvara dijalog, odnosno ona se ostvaruje na verbalnoj razini. Parodija imitira različite filmske žanrove, klišeje, tehnike...

Riječ **klišej** podrijetlo vuče od francuskog *cliché*. U tiskarstvu je označavao tiskarsku ploču sastavljenu od tiskarskih slova. Kada su se slova slagala jedno po jedno, isplatilo se izliti u olovu rečenice i fraze koje su se često koristile. Ovaj se izraz danas se često upotrebljava za misli ili postupke koji su očekivani ili predvidljivi. Neki su klišeji stereotipi, dok su neki drugi jednostavno činjenice. Klišeji se često rabe na filmu: npr. glavni lik je u opasnosti i auto ne pali iz prve, znanstvenici su obično „ludi“ i imaju kosu koja strši, štreber je sramežljiv i nosi aparatić za zube, plavuše su uglavnom neinteligentne, a starije žene gundala koja samo tračaju. Klišejski likovi obično su jednoslojni: o njima, njihovom karakteru i ponašanju ne možemo puno reći. Višeslojni neklišeizirani likovi daleko su složeniji: neke su njihove osobine uočljive na prvi pogled, ali uvijek u njima naslućujemo nešto više. Stoga su oni zanimljiviji, puniji, „životniji“, pobuđuju našu znatiželju i ne možemo ih otpisati u jednoj rečenici.

- Jesu li likovi u filmu djelovali klišeizirano?
- Kakva je Juli? Kakva je Sofija? Što je s bakom Marijom? Zbog čega (nisu ili jesu) klišeizirani? Možemo li reći da su to višeslojni likovi?

Film nosi naziv *Ljeto kada sam naučila letjeti* i doista, Sofija leti na kraju filma. Ovaj efekt postignut je tako što je Sofija na **slici 1** snimljena iz **žablje perspektive**. Snimanjem ispred zelenog ekrana, pozadina se zatim jednostavno na računalu zamjenjuje plavim nebom i oblacima, što stvara dojam da se glavna glumica doista uzdiže.

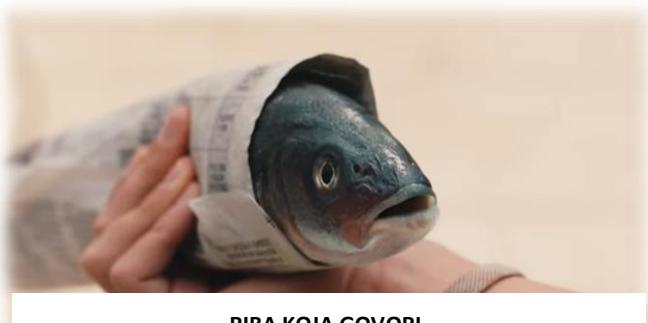

Na **slici 2** događa se upravo suprotno: perspektiva „leteće“ Sofije postignuta je snimanjem glumičina tijela otprilike u razini njezinih očiju u ekstremnom pogledu odozgo. Pozadinu je ovdje zamijenio prizor trajekta i malog motornog čamca sniman dronom pa ono što se događa promatramo iz **ptičje perspektive**.

- Što su specijalni efekti na filmu? Na kojim mjestima ste ih zamijetili u filmu?
- Prisjetite se Sofijinih dlakavih nogu koje su prikazane gotovo nerealno. Što misle zašto je redatelj odabrao takav prikaz?
- Što je s bakom koja ubija osu? Na što vas podsjeća taj dio filma? Možda na neke akcijske filmove? Što se još mijenja u ovoj sceni? (prisjetite se glazbe i brzine radnje)
- Što kažete na ribu i pauka koji govore? Koja je njihova uloga i zašto govore?

Animirani film vrsta je filma u kojem se prikazuje crtež ili predmet u pokretu. Animirati (*lat. animare*) znači oživiti neživo, pokrenuti ono što se samo po sebi ne kreće i dati mu dušu. Animacija se u ovom filmu pojavljuje na više mjesta: kada Sofija vidi Marka na bazenu ili kada ona i Juli prave popis planova za ljeto koje je pred njima. Prisjetite se ovih prizora:

RIBA KOJA GOVORI

RAZGOVORI S MAJKOM

- Jeste li još u kojem igranom filmu vidjeli animirane elemente/ulomke ili obratno, igrane dijelove u animiranom filmu? Što mislite, zašto se redatelji služe takvom tehnikom?

- Razmislite o eventualnom nastavku (drugom dijelu) ovog filma? Gdje bi se radnja mogla odvijati i što bi se moglo događati protagonistima? Kako biste ga nazvali?

IZVORI

<https://www.kinodvor.org/film/poletje-ko-sem-se-naucila-leteti/>

https://lucasfilmfestival.de/medien/2022/09/LUCAS45_Paedagogisches_Begleitmaterial_HOW_I_LEARNED_TO_FLY.pdf

<https://kritika-hdp.hr/alternativna-lektira-leto-kada-sam-naucila-da-letim/>

<https://citymagazine.danas.rs/intervjui/klara-hrvanovic-o-ulazi-u-filmu-leto-kada-sam-naucila-da-letim-spremna-sam-za-ulogu-sofije/>

<https://express.24sata.hr/life/jerovic-o-filmu-leto-kada-sam-naucila-da-letim-25713>

Rezervacije termina i dodatne informacije: Antonio Piljan, koordinator FUŠ-a

099 493 8354 / fus@kinovalli.net

Filmska ponuda i dodatne informacije: Nataša Šimunov, voditeljica Kina Valli

052 222 703 / info@kinovalli.net

Edukativni materijali: Ljiljana Kragulj

Kako bi Kino Valli poboljšalo produkciju kvalitetnih filmskih naslova za djecu i mlade, voljeli bismo dobiti i povratnu informaciju učenika/ica, učitelja/ica i profesora/ica. Svoje osvrte i razmišljanja možete nam slati na fus@kinovalli.net.

Pula Film Festival

www.pulafilmfestival.hr

Projekt FUŠ realiziran je uz potporu:

Hrvatski
audiovizualni
centar
Croatian Audiovisual Centre

European Children's
Film Association
Association Européenne du Cinéma
pour l'Enfance et la Jeunesse

